

osztja 1. vannak-e nemtudós képek? 2. van-e nemtudatos szellemi munka? Tudvalevőleg Leibnitz volt az első, a ki a nemtudatos képek létét oly módon állította, hogy azok csekély erejű képek, s azért lelkünkben vannak ugyan, de tudomásunk róluk ninesen. Ezen tant pártolja Kant és Hamilton. Ellene szóltak fej Galluppi, Fortlage, J. S. Mill és Brentano, kiemelve, hogy a Leibnitztól például felhozott tenger zugása nem sok, hanem csak egy képet hoz elő a lélekben, mely azért nines is számos igen kis képekből összeállítva. Cesa szintén esatlakozik ezen irányhoz. Ellenben a 2-dik kérdésre elfogadja Rosmini, Hamilton, Mandsley, Carpenter és Morell tanait s azzal véli a kérdést megoldhatni, hogy nemtudatos képeink ninesenek ugyan, de nemtudatos szellemi munka van, a mint azt Helmholz pl. a nemtudatos következtetésben kimutatta. Véleményünk szerint a dolog mégis a nemtudatos lelki állapotok javára dől el; mert ha nemtudatos szellemi munka van, akkor nemtudatos képeknek is kell lenniök, mivel a gondolkodás mindenkor képekben folyik le.

T h s. A c h e l i, a 3-dik cikknek szerzője: „Die Theorie der Seele auf ethnologischer Basis.“ A cikk azon véleményeket állítja össze, melyeket különböző népek alkottak maguknak a lélekről. Az emberek szerinte a lélek gondolatára jutottak a teljes megsemmisülés felfoghatlansága miatt, mely gondolatban megerősíté őket az elhalt emberekről feltűnedező álmokképek, s végre maga az ismeretlen is ezen irányba vitte őket. Felfogták pedig a lelket hol lehelletnek, hol vérnek, vértelen schemennek s lett ezekből genius, házi isten, valamint ellentéte az ördög. Tartózkodási helyüket hol állandónak, hol változónak hitték. A lélekvándorlás állapotok alakjában s a fétiche szintén innen veszi eredetét.

A. D ö r i n g végre „Über die Möglichkeit Logik u. Erkenntnislehre gesondert darzustellen“ cím alatt habilitáló előadását (Berlinben) teszi közzé. Tudvalevőleg újabb időben az ismeretelmélet és a logika egyeztetése képezi az egyik feladatot melyen a logikusok dolgoznak. (pl. Schuppe „Erkenntnistheoretische Logik“) Döring ezzel ellentétben azt vitatja, hogy a logikát az ismeretelmélettől függetlenül lehet sőt kell tárgyalni.

Ismertetve vannak: Dr. K. K r o m a n n műve: „Unsere Naturerkenntnis. Beiträge zu einer Theorie der Mechanik u. Physik.“ Fordította Dr. R. von Fischer Benzon. Ism. A. Höfler. R é e P a u l „Die Entstehung des Gewissens“ ismert. Paulsen Fr. B u c c o l a Gabr. „La legge del tempo nei fenomeni del pensiero“ ismert. Kraepelin.

Őn bejelentések, philos. folyóiratok szemléje s könyvjegyzék töltikbe a füzet többi részét.

L e v e l e z é s.

Észrevétel a „Bölcsészetiünk nyelve“ czimű értekezésre. Ezen értekezés írója nyelvőri szerepet játszik a magyar bölcsészeti nyelvezet kritizálása által. Értekezésemet is (Dr. Horváth Cyrill élete és bölcsészete Magy. Philos. Szemle 1885. I. füzet) kifogásolja: „... mások azonban annyira viszik az érthetlenség terén, hogy egész mondataalakításaik képtelenségekké válnak. Ilyen példára bukkanunk egy értekezésben (idézi értekezésem czimét, a folyóiratot és füzetet), mely a többi között így beszél: „Fischer Kuno System der Logik und Metaphysik“ czimű művében

így szól: A lét, mint fogalom ellenmond önmagának, mivel mint fogalmat szintúgy igenelni, mint tagadni kell. Az igenlő nyilatkozás tevés, a tagadás megszüntetés, Tehát a létről mindkettőnek egyszerre érvényesnek kell lennie, szintúgy annak, hogy van, mint annak, hogy nincs, mivel a lét és semmi egysége levés.“ „A lét és semmi egysége, t. i. a levés azon összerűség, melyben a lét és semmi relative különböző. Azonos, mivel a lét lett valamivé, tehát még nem az, a minnek lennie kell; különböző, mivel mint igenlés viszonylik a semmihez, mint tagadáshoz.“ „Ime ezek összefoglalt magyar szavok, itt-ott nagy erőszakkal együvé erőszakolva, hanem azt kérdjük, ez hát a magyar philosophia nyelve? Hát jogosult a tudomány terén az ilyen üres, semmit nem mondó galimathias, még ha azt százszor Kuno Fischer mondaná is? . . . Vajjon nem adunk-e igazat Kerkápoly ezen meghatározásának: azon külső a melynek külseje van, épen olyan belső, mint a milyen külső azon belső, a melynek belseje van? Hát a philosophia ma sem lenne egyéb, mint a nagyokat mondás művészete?“

Ezen idézet értekezéséből a l a k i l a g h e l y t e l e n, mivel ezen kifejezés: „A lét és semmi egysége, t. i. a levés azon összerűség, melyben a lét és semmi relative különböző“ hibásan van idézve, tekintve, hogy értekező a legutóbbi mondatból ezen lényeges kifejezést „relative azonos“ mellőzte. A mi szándékos mellőzés volt, hogy érthetetlenséget vagy képtelenséget tün-tesen föl. Ennek constatalása után lássuk a dolog lényegét.

Értekezésem a coneretismus történetét tárgyalván, például idézi Fischer conret felfogását is a levés-, mint a lét és semmi összerű egységére, vonatkozólag. Fischer Kuno szavait magyarul adom o l y v i l á g o s s á g g a l, mely a szaka-va tott metaphysikus előtt a levést, mint metaphysikai alapfogalmat, és lényeges részeit, a létet és semmit, valamint ezek összerű egységét, a legszaba- t o t o s a b b n y e l v e z e t t e l fejezi ki.

A tartalom tehát l o g i k a i v i l á g o s s á g g a l, az alak (t. i. a nyelvi alak) szaba to s s á g g a l, mint a philosophiai irány l o g i k a i k e l l é k é v e l, bir. Kérem már most: minő értelem lát a tartalomban „érthetelenség“-et és az alakban, üres semmit nem mondó galimathias-t és „mondatalakítási képtelenség“-et?

Az oly értelem, mely értekezésem említett helyén a metaphysikai gondolatot nem tudja fölfedezni, mivel a metaphysikához semmit sem ért; az oly értelem, mely a philosophiai nyelvezetet a mindennapi közönséges próza kifejezései szerint mérlegeli, nem tudván, hogy philosophiai gondolatokat csakis philosophiai műszókkal lehet szabatos és határozott alakban kifejezni; az oly értelem, mely a philosophiai irányt a köznapi iránytól megkülönböztetni nem tudja. Lehet-e tehát azon csodálkozni, hogy ha i l y értelem Fischer Kuno mély metaphysikai gondolatát a Kerkápoly-féle ü r e s p h r a s i s s a l meri összehasonlítani, nem tudván, hogy ez által m i n ő tudásának fogja bizonyítványát kiállítani?

Dr. Nemes Imre.

V á l a s z u l.

Dr. Nemes Imre épen nem bölcsészeti higgadsággal emlékezik meg a „Bölcsészetiünk nyelve“ című czikkről. Rosz néven veszi azt, hogy nyelvőri szerepet akar játszani a bölcsészeti nyelv kritikája által. Kénytelen vagyok elismerni, hogy

ez úgy van s hozzá tenni, hogy erre okvetlenül szükség is van, mindaddig, míg a mi tisztelt böleselőink oly módon írnak, hogy az meg nem érthető. E szükségérvetből támadt cikkem s nem is akart több lenni egyszerű figyelmeztetésnél, a bölesészet javára.

A fenti kihívó sorokban azonban Dr. Nemes Imre jónak látja áttenni a vitát. a kifejezésről a tartalomra, a nyelvről a gondolatra. Kövessük nyomát. Tu l'as voulu-George Dandin.

Egyben igazza van, a „relative azonos“ idézeteimből csakugyan kimaradt, Nem ferdítő szándékból; de kimaradt. Elfogadom hát a szöveget úgy, a hogy szerzője visszaállítja, mely állítása szerint: „a szakavatott metaphysicus előtt a lét és mint metaphysikai alapfogalmat és lényeges részeit: a létet és semmit, valamint ezek összerű egységet a legszabatosabb nyelvezettel fejezi ki.“ Úgy-e így mondta? Úgy. E tartalom nevében ül hát Dr. Nemes bírói székét „az én tudásom“, „az én értelmem“ felett úgy-e? Igen. Nos, e tartalom merő értelmetlenség; németül: Unsinn. Megmagyarázom Dr. Nemesnek hogyan és miért. Ön a levés (mily szó! a német: werden) alkotó részeit keresi s találja a lét- és semmi-ben, Ön szeriut, e két ellentétes fogalomban. Értelmetlen e meghatározásban az, hogy Ön a lét ellentétes határozománya gyanánt a semmit mondja. A lét, mint metaphysikai fogalomnak nem a semmi az ellentéte, jobban mondva: tagadása, hanem a nem lét. Így találja ezt ön megírva minden valamire való metaphysikus könyvében, így többek közt Fischer Kunoéban. Üssük föl az ön által idézett könyv: System der Logik und Metaphysik oder Wissenschaftslehre. Zweite Aufl. Heidelb. 1865. 229-dik lapját s ott találjuk az ön által idézni kívánt következő passzust: „Das Sein als Begriff widerspricht sich, denn es muss als Begriff sowohl bejaht als verneint werden. Die behahende Erklärung ist die Setzung (einfache Position), die verneinende die Aufhebung. Also muss von dem Sein beides gelten, sowohl dass es ist, als nicht ist. Es will gedacht sein als Sein, welches nicht ist, oder als Einheit von Sein und Nichtsein, d. h. als werden.“ Van é e szövegben csak egyszer is említés téve a nichts-ről, a semmi-ről? Ugy é, hogy nincs? Ki hát a ferdítő kettőnk közül? Bizzuk a feleletet az olvasóra.

Most azt magyarázom meg Önnek, hogy idézett Fischer K. szövegben mért is nem lehetett említés téve a nichts-ről. Felelet azért nem, mert Fischer K. ott a létet s ennek ellentétét, mint fogalmi határozományokat tárgyalja, s épen nem úgy, mint objectiv tényeket. Ha egyébe nem, e kifejezése: Es will gedacht sein stb. figyelmeztethette volna Dr. Nemes erre a körülményre. Ő azonban jobbnak látta ez egész figyelmeztetésül szolgálható mozzanatot kifelejteni fordításából.

Meg kell hát mondanom Dr. Nemesnek, hogy a semmi a philosophiai műnyelvben nem megy egyre a nem léttel; valamint hogy ellentétes fogalma is nem a lét, hanem a valami. „A valami több a tiszta, pusztá létnél, mivel hogy tartalmazasabb. Így, midőn e kérdésre: mi e vagy amaz ember? a köztudat azt feleli: Semmi! e felelettel nem annak létét akarja tagadni, hanem inkább azt akarja mondani, hogy megállapított mivelta nincs neki.“ Lásd Kerkapoly Tiszta Észtanát.

Van ezenkívül a perelt semminek úgy a köztudatban, mint a philosophiai műnyelvben még egy más magyarázata is. Kifejezést egy legrégebb s legokosabb philosophiai tételben talált: Semmiből semmi sem lesz. Ex nihilo nihil. Bizonyosága ennek a Doktor úr Nemes haragja, szövegghűsége, szakavatottsága is.

Kun Pál.

A philosophia helytfoglalása főiskoláink tanrendjében az 1885/6-dik év első felében: (Folytatás.)

8. A debreczeni ev. ref. theol. és jogakademiában: 1. Alapbölesészet és ismerettan, heti 4 óra; 2. Ó- és középkori bölesészettörténelem heti 4 óra; 3. Jogbölesészet, heti 4 óra Tóth Ferencztől; 4. Általános neveléstan heti 3 óra Osterlamm E.-ről; 5. A 18. sz. egyetemes művelődés története heti 4 óra Géresi Kálmántól; 6. Vallásbölesészet heti 3 óra Bethlendi Endrétől.

9. A kassai kir. jog- és államtud. karnál. 1. Bölcséleti jogtudomány, heti 8 óra dr. Werner R.; 2. A philosophia encyclopediája, heti 2 óra dr. Stöhr Sz.-tól; 4. Az emberi művelődés története, heti 4 óra dr. Tóth L.

10. A győri kir. jog- és államtud. karnál. 1. Lélektan, heti 4 óra Dunay F.-tól; Jogbölcsészet, heti 8 óra Dr. Kautz G.-tól.

11. A pápai ref. theológián. 1. A bölcsészettörténet heti 3 óra; 2. Az ismerettan heti 2 óra; 3. Az észjog heti 3 óra; 4. Nevelés- és oktatástan heti 4 óra Antal G.-tól.

Legújabbban megjelent philosophiai tárgyú magyar könyvek jegyzéke.

1. Pulszky Ágost: A jog- és állambölcsészet, Budapest 1885. 2. Pasterner Gyula: „A művészetek története“, Budapest 1885. 3. Beöthy Zs.: A tragikum. Budapest 1885. 4. Rákosi Jenő: A tragikum. Budapest 1885. 5. Bihari Péter: Egyetemes és részleges Eszhetika. Budapest 1885. 6. Bihari Péter: Tiszta Gondolkodástan vagy Logika. Budapest 1886. 7. Láncezy Gyula: A történelmi módszerről. Budapest 1885. 8. Pauer Imre: Phantasia. Pozsony 1885. 9. Koltai Virgil: Irodalomtörténeti s esthetikai tanulmányok. Budapest 1885. 10. Barabás Abel: Az ujkori philosophia keletkezése. Kolozsvár 1884. 11. Besze János: Történelmi Bölcsészet vázlata. Szeged 1885. 12. Erősd Mihály: Criticus Objectiv metaphysika. Budapest 1885. 13. Erdélyi J. A bölcsészet Magyarországon. Budapest 1885. Kiadja a Philosophiai írók tára. 14. Bacon: A novum Organum. Fordit. Balogh Armin. Budapest 1885. Kiadja a F. I. T. 15. Krafft-Ebing R. báró: Egészséges és beteg idegek. Fordit. Osvást Alb. Budapest 1885. 16. Krafft-Ebing R. A törvényszéki elme kórtan tankönyve. Ford. Babarczy Schwarzer Ottó. Budapest 1885.

AZ OLVASÓHOZ.

A „Magyar Philosophiai Szemle“ negyedik évi pályafutását végzi be. Volt-e, s mennyi érdeme volt folyóiratunknak? — annak megítélését az olvasó közönségre kell bízunk. Magunk csupán ama tény megállapítására szorítkozunk, hogy Szemlénk valódi szükségérzetnek felelt meg, a minék bizonyítéka munkatársaink s előfizetőink bár lassu, de folytonos gyarapodása.

E ténynyel szemben reánk az a kötelezettség vár, hogy e folyóiratot továbbra is fentartani igyekezzünk. E kötelezettség sulyát növeli előttünk a hazai közélet minden útján érezhető előretörés; az anyagi és szellemi téren egyaránt tapasztalható forrongás s nem egy helyen szintén a virágzásra jutott siker, mely mozgalmak és eredmények küzdelmeiben, nézetünk szerint, a philosophiának is meg kell állania helyét. A napról napra sürűbben feltűnő irodalmi rokon jelenségek a tanui, hogy közel van, vagy már itt a kor, mely e törekvések, a mi törekvéseink célját, szorosabb kapcsolatba hozza a közélet szükségleteivel. Csak ama könyvsorozatra utalunk, melyben föntebb a legközelebbi idők magyar philosophiai termékeit állítók össze, hogy állításaink és reményeink, a magyar philosophálás életképessége felől igazoltaknak tekintessenek.

Ily körülmények közt a „Magyar Philosophiai Szemlének“ további fentartása erkölcsi kötelesség.

Azt tartjuk épen e folyóirat legközelebbi hivatásának, hogy a megjelent philosophiai tárgyú műveket, a mennyiben eddig nem tet-